

# Προσωπικά στοιχεία και βάσεις δεδομένων: Κώδικες Δεοντολογίας και νομικό πλαίσιο προστασίας έναντι καταχρηστικής επεξεργασίας τους

Του Δρος Κωνστ. Ι. ΔΑΡΑΜΑΡΑ  
Δικηγόρου

Το παρόν κείμενο αποτελεί μέρος εργασίας με αντικείμενο το θεσμικό πλαίσιο προστασίας προσωπικών στοιχείων σε βάσεις δεδομένων, η οποία εκπονήθηκε με αφορμή την αναγκαιότητα, εν όψει της «κοινωνίας της πληροφορίας», θέσπισης κανόνων και αρχών για την αποτελεσματική προστασία του ατόμου, όταν στοιχεία που το αφορούν τηρούνται και τυγχάνουν επεξεργασίας από τρίτους (φορείς, ενώσεις, Κράτος).

Η εργασία, που εστιάζει το ενδιαφέρον της στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των Γραφείων Διασύνδεσης και Σταδιοδρομίας των Ελληνικών ΑΕΙ και ΤΕΙ, τα οποία, ως φορείς, επεξεργάζονται προσωπικά στοιχεία των φοιτητών και αποφοίτων τους, δομείται ως ακολούθως: Το Κεφάλαιο 1 κωδικοποιεί το ισχύον στην Ελλάδα σχετικό νομικό πλαίσιο (εγχώρια, κοινοτική και διεθνής νομοθεσία). Το Κεφάλαιο 2 αναφέρεται, εν είδει παραδειγμάτων, στην λειτουργία των Γραφείων Σταδιοδρομίας ενός Βρετανικού και ενός Γαλλικού Πανεπιστημίου, καθώς και στην ισχύουσα νομοθεσία στις δύο χώρες αντίστοιχα. Το Κεφάλαιο 3 υπογραμμίζει την ανάγκη ύπαρξης κωδίκων δεοντολογίας ως προς τη θεμιτή επεξεργασία προσωπικών στοιχείων και εξετάζει το συσχετισμό τους με το ισχύον νομικό πλαίσιο. Τέλος, το Κεφάλαιο 4 περιλαμβάνει μία σειρά προτάσεων και συμπερασμάτων προσαρμοσμένων στις ανάγκες των Γραφείων Διασύνδεσης και Σταδιοδρομίας των ΑΕΙ και ΤΕΙ, όσον αφορά τόσο στην οριζόντια, όσο και στην κάθετη δράση τους.

Η ακόλουθη συνοπτική αναφορά στα επί μέρους στάδια της εξέλιξης του νομικού πλαισίου κατά τα τελευταία 20 χρόνια καταδεικνύει, ότι οι Κώδικες Δεοντολογίας αποτελούν μία σχεδόν φυσική συνέχεια και εξέλιξη του νόμου.

Αρχικά, η ανάγκη για την δημιουργία ενός τέτοιου νομικού πλαισίου άρχισε να γίνεται επιτακτική κατά την δεκαετία του '70, εν όψει δύο κυρίως φαινομένων. Αφ' ενός της ταχείας εισαγωγής των ηλεκτρονικών υπολογιστών σε πολλούς τομείς του δημόσι-

ου βίου, και αφ' ετέρου της Άνησυχίας που δημιουργήσαν στην κοινή γνώμη οι πολλαπλές δυνατότητες αυτών των μηχανημάτων, και ιδίως η πιθανότητα μίας ανεξέλεγκτης ανάπτυξης αρχείων με προσωπικά στοιχεία. Αυτή ακριβώς η δυσπιστία της κοινής γνώμης, αλλά και συνεπακόλουθα του εκάστοτε νομοθέτη προς κάθε μορφή ηλεκτρονικής επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως από το δημόσιο τομέα ή το κράτος (γνωστή ως «φόβος του Μεγάλου Αδελφού» όπως γλαφυρά εκφράσθηκε από τον George Orwell με το βιβλίο του «1984»), οδήγησε στη θέσπιση σχετικών ειδικών νόμων, τόσο στις ΗΠΑ, όσο και σε αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες (π.χ. Δανία, Σουηδία, Γερμανία, Λουξεμβούργο, Γαλλία).

Αυτοί οι νόμοι, που αποτελούν την α' γενιά νομοθεσιών, χαρακτηρίζονταν από μία συγκεντρωτικότητα, με γενικές άκαμπτες ρήτρες, με αυστηρό προληπτικό και κατασταλτικό έλεγχο και με εξοντωτικές κυρώσεις. Δεν θα μπορούσε, άλλως τε, να ήταν διαφορετικά λόγω των νομικών δυσχερειών που παρουσίαζε ο νομικός προσδιορισμός της επεξεργασίας προσωπικών στοιχείων, αλλά και λόγω της γενικής συγκεχυμένης εικόνας του αντικειμένου, τόσο από πλευράς κοινού, όσο και από πλευράς νομοθέτη.

Με την έλευση της δεκαετίας του '80, όμως, η επεξεργασία ατομικών στοιχείων αρχίζει να γίνεται όλο και περισσότερο αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής ανθρώπινης δραστηριότητας, τόσο στον ιδιωτικό, όσο και στον δημόσιο τομέα. Αυτή η εξέλιξη σηματοδοτεί και μία αλλαγή οπτικής, τόσο από πλευράς κοινής γνώμης, όσο και από πλευράς νομοθέτη, μία αλλαγή που καθαρά αντικατοπτρίζεται και στην πρώτη προσπάθεια διεθνούς νομοθετικής ενασχόλησης με το θέμα, που είναι η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την «Προστασία του Ατόμου από την Αυτοματοποιημένη Επεξεργασία Πληροφοριών Προσωπικού χαρακτήρα» της 28/1/1981. Η εν λόγω Σύμβαση (η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Ν. 2068/1992) αποτελεί ένα λιτό, συνεκτικό κείμενο, που όχι μόνον χαράσσει γενικές κατευθύνσεις, αλλά συγχρόνως αναγνωρίζει συγκεκριμένο πλέγμα εγγυήσεων και δικαιωμάτων για την προστασία του ατόμου από την αυθαίρετη επεξεργασία στοιχείων, που το αφορούν. Η συγκεκριμένη Σύμβαση, τέλος, αποτέλεσε το μεταβατικό στάδιο μεταξύ των νομοθεσιών πρώτης και δεύτερης γενιάς. Υπό την επιρροή της, πολλά κράτη που διέθεταν πρώτης γενιάς νόμους τους αντικατέστησαν με νέους, πιο ώριμους, που ελάμβαναν υπ' όψει τους την τεχνολογική πρόοδο.

Τα κύρια χαρακτηριστικά των νομικών πλαισίων β' γενιάς, σε αντίθεση με αυτών της πρώτης, είναι η ευκαμψία και ο περιορισμός των γενικών απαγορεύσεων και ρυθμίσεων στις τελείως απαραίτητες. Έτσι, παράλληλα με γενικά κανονιστικά πλαίσια που εφαρμόζονται σε κάθε περίπτωση επεξεργασίας ατομικών στοιχείων, περιέχουν και μία σειρά ειδικών κατηγοριών επεξεργασίας για τις οποίες προβλέπονται τελείως διαφορετικές ρυθμίσεις. Τέτοιες κατηγορίες εμφανίζονται, παραδείγματος χάριν, είτε ανάλογα με τον σκοπό επεξεργασίας (π.χ. στατιστικοί ή ερευνητικοί λόγοι), είτε ανάλογα με την φύση των δεδομένων αυτών (π.χ. «ευαίσθητα» δεδομένα).

Αξίζει να σημειωθεί εδώ, ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, στην προσπάθειά της της εναρμόνισης εθνικών νομοθεσιών και δημιουργίας διεθνούς νομικού πλαισίου, εμπνεύστηκε από τις νομοθεσίες β' γενιάς. Έτσι, η Οδηγία 95/46/ΕΚ που εξέδωσε το 1995 «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών» (την οποία Οδη-

γία η Ελλάδα ουσιαστικά ενσωμάτωσε, αλλά και βελτίωσε<sup>1</sup>, με τον Ν. 2472/1997), πληρεί τις προδιαγραφές ενός σύγχρονου νομοθετήματος β' γενιάς, χωρίς αδικαιολόγητους περιορισμούς στην τεχνολογική πρόοδο και την «κοινωνία της πληροφορίας».

Ήδη, όμως, έχει αρχίσει να γίνεται λόγος για μία τρίτη γενιά νομοθεσιών για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Κυρίαρχη έννοια σε αυτήν την γ' γενιά είναι εκείνη της «αυτορρύθμισης». Συγκεκριμένα, προβάλλεται το ζήτημα, ότι ενώσεις ή φορείς, που προβαίνουν σε επεξεργασία στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα μπορούν, αλλά και πρέπει, να αναπτύσσουν πρότυπα προστασίας και κανόνες θεμιτής επεξεργασίας των στοιχείων αυτών, με άλλα λόγια δηλαδή να θεσπίσουν τους λεγόμενους κώδικες δεοντολογίας. Η αυτορρύθμιση αυτή κινείται βασικά σε δύο άξονες: την πρακτική εφαρμογή της κρατικής νομοθεσίας, αλλά και την πιθανή συμπλήρωσή της.

Συνεπώς, η ανάγκη ύπαρξης κωδίκων δεοντολογίας<sup>2</sup> ως μία μορφή αυτορρύθμισης εστιάζεται, κατά κύριο λόγο, στα ακόλουθα 4 επίπεδα:

α. Στην ανάγκη εφαρμογής ρυθμίσεων, που αφορούν στη προστασία του ατόμου, προσαρμοσμένων στις ιδιαιτερότητες του κάθε τομέα δραστηριότητας.

β. Στην ανάγκη για απλές και ευέλικτες λύσεις, και για αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση τυχόν προβλημάτων.

γ. Στην ανάγκη για λήψη πρόσθετων μέτρων σε νέους, αναφυομένους τομείς που πιθανόν δεν ήταν σε θέση να προβλέψει ο νομοθέτης.

δ. Τέλος, στην ανάγκη για μία όσο το δυνατόν πιο ενεργητική συμμετοχή και υποστήριξη εκ μέρους των ενδιαφερομένων μερών και φορέων που εμπλέκονται στην όλη διαδικασία.

Υπό τις εκφάνσεις των Κωδίκων Δεοντολογίας, μάλιστα, εμφανίζεται η έννοια της αυτορρύθμισης, τόσο στην οδηγία 95/46/ΕΚ της ΕΕ (άρθρα 28-29), όσο και στην ελληνική νομοθεσία (Ν. 2472/1997, άρθρα 9 και 19).

Από τα στοιχεία αυτά καθίσταται εμφανές, ότι οι Κώδικες Δεοντολογίας αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα της νομοθεσίας, τόσο σε επίπεδο εφαρμογής, όσο και σε επίπεδο βελτίωσής της. Μάλιστα, η ύπαρξή τους είναι ιδιαίτερος αναγκαία σε περιπτώσεις όπου η απλή αναφορά στον νόμο δεν αρκεί, αλλά χρειάζεται η προσαρμογή του στις ανάγκες ενός συγκεκριμένου τομέα δραστηριότητας και απαιτείται η λήψη επί πλέον μέτρων, που ο ίδιος ο νομοθέτης δεν ήταν δυνατόν να προβλέψει (σημεία α και γ, όπως αναφέρονται ανωτέρω).

Συμπερασματικώς, μπορεί να λεχθεί ότι Κώδικες Δεοντολογίας και νομικό πλαίσιο συνθέτουν από κοινού το θεσμικό πλαίσιο προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων, που το αφορούν.

1. Ο Ν. 2472/1997, που σημειωτέον υπερτερεί έναντι πολλών αντίστοιχων ευρωπαϊκών, προβλέπει την ύπαρξη Ανεξάρτητης Διοικητικής Αρχής προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, η οποία συστάθηκε τον Νοέμβριο 1998 και έχει ως αποστολή την εποπτεία εφαρμογής του νόμου. Προσφάτως, και προς την κατεύθυνση αυτή, με απόφαση του προέδρου της εν λόγω Αρχής (ΦΕΚ 1250/τ.Β'/11-12-1998), δίδεται η δυνατότητα σε όσους επεξεργάζονται τέτοια στοιχεία («υπεύθυνοι επεξεργασίας») να ενημερώνουν δημόσια τα «υποκείμενα» των δεδομένων μέσω του Τύπου, όταν ο αριθμός των αιτών αυτών είναι υπέρτερος των χιλίων.

2. Κώδικες Δεοντολογίας εμφανίζονται και σε άλλους τομείς δημοσίου χαρακτήρος, π.χ. στον χώρο των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας για την «αυτορρύθμιση» ζητημάτων ανακυπνόντων από την δράση των Μελών των Ενώσεων Συντακτών κ.ά. Βλ. Κωνστ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Η Δημοσιότητα. Ζ' έκδ. Αθήναι, 1998, σ154.